

SYNTHETISCHE FILOSOFIE¹

Eric Schliesser

De antropogene opwarming van de aarde, covid-19, de financiële schulden crisis, de gevolgen van de nieuwe eugenetica (*human enhancement*), het uiteenvallen van de EU, de aard van structureel racisme en patriërchaat hebben gemeen dat om ze te benoemen en op te lossen er coördinatie van en samenwerking tussen meerdere wetenschappelijke disciplines nodig is. In het bijzonder dat er zelfs nieuwe theorie nodig is die de verschillende invalshoeken integreert en zo nodig nieuw impuls geeft. De grote uitdagingen van onze tijd, en de toekomst, vragen om synthetische filosofie.

Met 'synthetische filosofie' bedoel ik een wijze van filosoferen die inzichten, kennis en argumenten uit de wetenschappen samenbrengt met als doel een coherent overzicht te bieden van complexe systemen en deze te verbinden met de bredere cultuur, met politieke beleid, en/of andere filosofische projecten.² Met 'wetenschap' bedoel ik zowel wat door de analytici als *special sciences* als door de continentalen als *wissenschaft* gezien wordt.

Synthetische filosofie kan op haar beurt nieuw onderzoek in de wetenschappen en nieuwe projecten binnen de filosofie genereren. Maar het heeft de wetenschappen als een van haar vertrekpunten nodig. In *die* zin parasiteert, in eerste instantie, synthetische filosofie op andermans kennis en dus arbeid en kapitaal. Maar, in de praktijk, beïnvloedt synthetische filosofie op wederkerige wijze ook de *special sciences*.

Een nuttige manier om synthetische filosofie te beschouwen, is om daarin de constructie van een deel van een wetenschappelijk wereldbeeld, een zogenaamde *scientific image*, te herkennen dat de ontwikkeling van de wetenschappen, filosofie, publiek beleid, of zelfs de perceptie van de werkelijkheid (een '*manifest image*') van het bredere publiek kan beïnvloeden. Het is een integrale opvatting van filosoferen waarin kennis van zaken, die ondanks grote inzet altijd het risico loopt als amateurisme ontmaskerd te worden, tegelijk creatief en wetgevend is omdat het nieuwe exploratieve concepten en denkkaders voor de wetenschappen en publiek beleid ontwikkelt.

Door het onderlinge gekissebis (zie Muller en Van der Tuinen 2020) wordt synthetische filosofie dikwijls niet herkend, terwijl het al in de Lage Landen bestaat en zelfs floreert.³ De synthetische filosofie heeft in Nederland een rijke voedingsbodem in het ooit (voor onze tijd) gezichtsbepalende *interfacultaire* begrip van de wijsbegeerte dat weer leunt op een rijke traditie van soms speculatieve natuurfilosofie.

Synthetische filosofie is het filosofische antwoord op twee elkaar versterkende karakteristieke fenomenen van de moderniteit: de wetenschappen zijn steeds esoterischer en specialistischer geworden en ze zijn steeds belangrijker in de samenleving. Maar juist hierdoor is het noodzakelijk dat er binnen de intelligentsia een groep geleerden is die de wetenschappen hanteerbaar voor buitenstaanders kan maken of een nieuw impuls van buitenaf aan kan geven.

Synthetische filosofie is de expertise en kunst van het creatief samenbrengen van bestaande, disciplinaire kennis om die als basis voor nieuw onderzoek en - omdat je naar de Nederlandse belastingbetaler toe ook nuttig moet zijn – toepassingen, waaronder publiek beleid, te laten fungeren. Hier in deze ruimte, waar nieuwe conceptuele kaders ontwikkeld worden en bestaande in een nieuw daglicht geplaatst worden, is er vrijheid voor filosofisch denken. In de praktijk gebruikt de synthetische filosoof algemene theorieën, die flexibel genoeg zijn om op domeinoverschrijdende manieren te worden toegepast, maar technisch rijk genoeg zijn om na toepassing, nieuwe verbanden bloot te leggen en problemen te genereren. Er moet wel iets te doen blijven.

Omdat ik het hier herhaaldelijk over wetenschap heb, zou men, ondanks het expliciet binnensluiten van de *Geisteswissenschaften*, kunnen vermoeden dat synthetische filosofie een naturalistisch wereldbeeld veronderstelt.⁴ Maar dat is niet zo. Het enige wat het veronderstelt is dat er zoiets als overdraagbare, disciplinaire kennis is die ook door mensen die net buiten de discipline vallen, na studie redelijk goed begrepen, gecontroleerd, en gebruikt kan worden. Bijvoorbeeld Foucaults (1966) *Les mots et les choses* brengt de geschiedenis van de menswetenschappen op een nieuwe manier samen en interpreteert die geschiedenis in termen van het denken funderende *episteme*. Ik beschouw het boek als een vorm van synthetische filosofie. Na *Les mots et les choses* had men een nieuwe, vergelijkende discipline kunnen oprichten die de aard, natuur, invloed, en ondergang van *epistemes* ging onderzoeken.

Men zou mijn verwijzing naar Foucault als een vorm van satire kunnen zien. Maar dit is het niet; wel is het een vorm van domesticeren en *cultural appropriation* van continentale filosofie. Maar de synthetische filosofie omarmt de kritiek want als speelse en hybride kosmopoliet verwerpt ze *nativism* binnen de filosofie.⁵

Zoals bekend veranderde Foucault na Derrida's (1973) *L'Archéologie du frivole*, waarin Condillac alle kenmerken van een analytische filosoof lijkt te hebben, zijn deuntje. Maar toch, ook de latere werken van Foucault en zijn vriend Deleuze blijken net zo bruikbaar als (ik noem maar wat) speltheorie, *actor-network theory*, het Bayesianisme, en rationelekeuzetheorie in de sociale wetenschappen. Nu ik zelf bij de politicologen werk kan ik beamen dat ik veel vaker *biopower* en *desiring-production* en zelfs rizomen dan de in onze onderzoekschool zo bewonderde en rijk gefinancierde *dynamic epistemic logic* en (opdat Sjoerd van Tuinen weet dat analytici ook contradicties hebben leren liefhebben) paraconsistent logic onder mijn collega politicologen tegenkom.

Ik bedoel niet dat synthetische filosofie alleen maar toegepast kan worden binnen sociale wetenschappen. Of dat het überhaupt toegepast moet worden. Daarom, en om verwarring te voorkomen, is het nuttig om synthetische filosofie zoals ik het bedoel te onderscheiden van de manier waarop pragmatisten als Phillip Kitcher 'synthetic philosophy' gebruiken.⁶ Voor Kitcher, die zelf weer een interpretatie van Dewey veronderstelt, is een synthetische filosoof een academische en naturalistische veelvraat die breed leest zodat de onderzoeksvragen zelf bevestigd kunnen worden en in hun brede context begrepen; het doel is om vanuit zo'n breed en coherent perspectief en soms in dialoog met de wetenschappen, bruikbare, waardevolle kennis te genereren.

Het is historisch gezien geen toeval dat zulk een pragmatistisch project een gedomesticeerde erfgenaam van de linkse vleugel van de hegeliaanse dialectiek is. In beide tradities is synthese juist een manier om maatschappelijke tegenstrijdigheden op een hoger niveau hanteerbaar te maken voor handelen, zelfs revolutie.

Een verschil in accent tussen de pragmatistische filosoof en de synthetische filosoof zoals ik die begrijp, is dat de laatste de synthese genereert door middel van domein- en disciplineoverschrijdende, algemene en overkoepelende theorieën. Daarom ook mijn oorspronkelijke focus op Darwinisme en informatietheorie als synthetische lijnmiddelen.

In tegenstelling tot de pragmatist (of de volgeling van de revolutionaire Badiou, die met creatief gebruik van verzamelingenleer ook aan synthese doet), is handelingsgerichtheid niet *intrinsiek* aan het soort synthetische filosofie dat ik hier voorsta (noch hoeft er in de synthese bij de synthetische filosoof zoals ik haar vat, van schijnbare contradicties sprake te zijn.) Synthetische filosofie kan zuivere filosofie zijn. Bij zuiver bedoel ik dus niet, 'nooit toepasbaar.' Filosofie is, op de universiteit, bij uitstek de verkennende discipline die exploratief onderzoek doet naar conceptuele, materiële en intellectuele technologieën voor algemeen en heteroog gebruik.⁷

Argumenten en andere ontwaringsdiagnostiek die in het gereedschapskistje van de analytische filosoof te vinden zijn, zijn slechts één zo'n soort technologie. Maar de premissen van een argument, van de duidelijke redenatie, moeten ergens vandaan komen. U raadt het al, niet de autonome intuïties van de naar oplossingen zoekende analytische filosoof, maar de synthetische filosofie levert die onderstellingen aan.

Synthetische filosofie is natuurlijk niet de eerste filosofie die een antwoord poogt te geven op de ver doorgevoerde arbeidsdeling binnen en tussen de wetenschappen. Whiteheads *process philosophy* was bijvoorbeeld een optie die een fundamenteel andere kijk op de werkelijkheid beloofde.

Vanuit analytisch perspectief waren het project van *orchestration* (Neurath) als het project van *regimentation* (Quine) andere pogingen. Zowel *orchestration* als *regimentation* hebben als doel een gezuiverde, gemeenschappelijke taal te generen. Hoewel kunstmatige en formele talen binnen de

synthetische filosofie beslist gebruikt en toegepast kunnen worden, is haar doel niet een nieuw helder gemeenschappelijk Esperanto van de wetenschap, maar een beter begrip van de wereld.

Process philosophy, *Orchestration* noch *regimentation* zijn ooit weerlegd. Toch zijn ze buiten de filosofie relatief steriel gebleken.⁸ De geschiedenis van de laatste twee eeuwen leert dat synthetische filosofie bij uitstek een vruchtbare vorm van filosoferen is. Laten we de retorisch elegante worstelingen van collega's Muller en van Tuinen vooral bewonderen, maar niet nog meer voetnoten aan de oorlog van Lilliputters en de Blefuscu toevoegen; er is voor de ambitieuze filosofiestudenten groter, synthetisch werk aan de winkel!

Noten:

1 Met dank aan Helen de Cruz en Jan Willem Romeijn.

2 Dit artikel leunt op Eric Schliesser "Synthetic philosophy." *Biology & Philosophy* 34.2 (2019): 1-9;

3 Voor metafilosofische zelfreflecties, zie Novaes, Catarina Dutilh. *The Human Factor: Doing Philosophy in a Messy World by Asking Inconvenient Questions*. VU, Vrije Universiteit Amsterdam, 2019 en Romeijn, Jan- Willem. "Wetenschapsfilosofie als grensganger." *Algemeen Nederlands Tijdschrift voor Wijsbegeerte* 108.4 (2016): 509-513. Voor een specifieke toepassing, zie de manier waarop bayesianisme gebruikt wordt: Morey, Richard D., Jan-Willem Romeijn, and Jeffrey N. Rouder. "The philosophy of Bayes factors and the quantification of statistical evidence." *Journal of Mathematical Psychology* 72 (2016): 6-18.

4 Ook omdat in mijn artikel uit 2019 de meeste van mijn voorbeelden met de geschiedenis en ontwikkeling van Darwinisme te maken hadden en dat mijn focus op Daniel Dennett, Peter Godfrey-Smith, en Rachel Carson gericht was.

5 Voor de goede verstaander, Carnaps belangrijkste kritiek op Heidegger is dat Heidegger een musicus zonder muzikale gave is, niet dat hij zinloos spreekt.

6 Kitcher, Philip. *Preludes to pragmatism: Toward a reconstruction of philosophy*. Oxford University Press, 2012.

7 De Langhe, Rogier, and Eric Schliesser. "Evaluating philosophy as exploratory research." *Metaphilosophy* 48.3 (2017): 227-244.

8 Process philosophy is vruchtbaar gebleken binnen de theologie. Ik dank Helen de Cruz voor de suggestie.